

ANTHROPOSOFICKÉ ROZHLEDY

Ročník XV

listopad - prosinec 2004

číslo 6

Aus den Monatstugenden

Z měsíčních ctností

21. 11.- 20. 12. – 1. 1.

Wahrheitsempfinden

Pocit'ování pravdy

Behüte zum Guten
das Schwert deines Mundes,
die Zunge, die schnelle,
mit ruhiger Kraft.

Ostříhej k dobrému
meč tvých úst,
jazyk, ten rychlý,
klidnou silou.

21. 12. – 20. 1. – 1. 2.

Erlöserkraft

Síla spásy

Entfache den Mut !
Sei tätig auf Erden
trotz Dunkel und Kälte.
Du selbst wirst zum Stern.

Rozněcuj odvahu !
Buď činný na zemi
navzdory temnu a chladu.
Staneš se sám hvězdou.

Rudolf Steiner, přeložila Anna Brendlová

K závěru roku 2004

Mnohé okolo nás ukazuje, jak se démoni na obou stranách své působnosti spojují ke společnému dílu, polarizují náš svět, uvádějí ho do zmatku, ve kterém se jim lépe bude lovit . naše duše. Jakoby poselství Bin Ládina bylo pomocí ke zvolení George Bushe americkým prezidentem, jakoby zavření podvodníků u nás právě pomohlo těm, kdo hlásají jejich beztréstnost (protože se bojí vyšetřování svých lumpáren), jakoby do jisté míry přece jen kalkulovatelný Jásir Arafat uvolnil cestu do ještě většího neznáma v izraelsko-palestinských vztazích, jakoby terorismus nabíral na dechu i v dalších zemích, které s největší měrou usilovaly o toleranci, jak ukázaly nedávné události v Holandsku.

Rudolf Steiner hovořil o spolupráci Lucifera a Ahrimana, stojícími za jednajícími lidskými bytostmi jako jejich vůdci, a jeho předvídaté výroky nabývají naplnění. Spolupráce obou se dnes stává až transparentně jasnou i tomu, kdo nedosáhl jasnozření Teroristické útoky jsou pomocí těm, kdo volají po vládě silné ruky, podobně jako v třicátých letech dvacátého století. Většina lidí i u nás ve svém sobectví a jakémisi somnabulním spánku neregistruje nebezpečí, která se zvětšují. Nebude-li lidstvo a lid naší země schopni pochopit svou situaci a probudit se k jasnějšímu vědomí a k aktivní činnosti, která by těmito tendencím

postavila hráz, nedokáže čelit svému osudu a budou muset opět do lidstva zasáhnout dramatické události katastrofického rázu.

I v osudech národů a lidstva jsou na každém kroku vyznačeny dvě možnosti: jasné pochopení nebezpečí může mnohé z něho odvrátit, jako už v případě Ninivetských. Staří Řekové v tragediích říkali "Koho chtějí bohové zničit, toho raní slepotou". Od Kristovy oběti je nám otevřena cesta milosti, ale i tu si musíme zasloužit, není nám dána zadarmo. Neuvěřitelně mnohé jsme v této zemi i na celém světě pokazili sami svým sobectvím, lumpárnami části z nás a pasivitou, nečinností nás ostatních. Probudíme-li se z dnešního spánku, máme ještě naději leccos napravit, ale na to potřebujeme jasné vědomí a činy, které jsou v souladu s duchovním vedením lidstva a světa. Zkázíme si to i nadále svou indolencí a necháme se opět svést těmi, kdo trpí posedlostí démony na jedné i na druhé straně? Donutí nás až katastrofa, abychom napravili své chyby, abychom se vůbec dostali dále ve smyslu cíle vývoje lidstva a Země? Potřebujeme nové katastrofy, podobně jako jednotliví lidé potřebují nemoce a neštěstí, aby pochopili svůj vlastní *telos*, úkol, smysl, pravý cíl?

Vláda věcí tvých, k tobě, lide, ať se navrátí, zpívala Marta Kubišová. Na malý čas se navrátila, ale naši neschopností a slepotou, nesmyslnou myšlenkou, že dosáhneme něčeho, když se neúčastníme voleb, aby nám pak vládla malá menšina těch, kdo na tom nejvíce vydělali a dále hodlají vydělávat, se od nás zase ztrácí. Nezastavíme-li tento proces, nebudeme ani zemí, ani národem, nejvýš jakousi etnickou skupinou, jakou jsme už čas od času, i po dlouhá období, bývali.

Bez jasného vědomí, které nám umožňuje dosáhnout právě anthroposofie, bychom byli v dnešní zmatené době ztraceni, bez aktivních činů konaných z odpovědnosti za náš svět a bez schopnosti oběti není cesty vpřed. Kdo nechce být svéprávným občanem, nestará se o věci veřejné, za které by měl nést svůj díl odpovědnosti, prohraje i vlastní díl svobody a štěstí. V adventu nás postupně opouštějí hierarchie, a jsme ponecháni sami sobě, své vlastní odvaze a síle, vědomí vlastní odpovědnosti.

Po adventu nastupují vánoce, svátky míru a naděje a dvanáct svatých nocí, ve kterých se připravuje osud příštího roku. Víra, láska a naděje jsou silami, které jsou schopny – s pomocí Kristovou – odolat silám zla.. Naděje je vnitřní silou v nás, ctností, kterou musíme pěstovat, vedle víry a lásky nám pomáhá snášet a spoluvytvářet náš osud. Držme se naděje, ale vykonajme také - při nebytné pokoře - svůj díl činů pro naši zemi, pro lidstvo a naši Zemi.

Jan Bouzek

Zodpovědnost a vedení v anthroposofických zařízeních

Referát o E. Fuchs, Zodpovědnost a vedení.(L1)

Poznámka referujícího (Staniclav Kubát): Text originálu byl zčásti krácen a upraven. Byly vynechány úvahy týkající se příkladů ze situace v Německé anthroposofické společnosti. Přesto některé myšlenky lze uplatnit i u nás, zvláště ty, které se týkají ochoty a neochoty přebírat za něco zodpovědnost.

Anthroposofická zařízení (instituce – tj. výbory, reprezentace poboček, komise a podobně) se potýkají na jedné straně s malou ochotou lidí z členské základny převzít zodpovědnost za nějakou oblast nebo činnost. Na druhé straně se ovšem i v zařízeních občas vyskytnou lidé, kteří nechtějí (už) dál nést odpovědnost za nějakou oblast činnosti.

K vyjmenovaným dvěma potížím přistupuje problém výběru nebo aspoň nalezení toho, kdo by zařízení vedl.

Navíc se dá nalézt významná většina lidí, kteří rozhodně nechtějí být vedeni. To řešení věci ztěžuje náladově, ale ne logicky. Těmto lidem je třeba položit protiotázku, kdo z nich potom sám chce převzít zodpovědnost a za co. Potom se už v dalším objasní, že vůbec nejde o to, aby jedinec nebo několik lidí vodili mnoho jiných lidí na drátku nebo je měli (směli) komandovat. Jde o zodpovědnost, ne o podřízení se jednotlivci nebo nějaké hierarchické struktuře. To je jedno z hlavních zel v našich „anthroposofických souvislostech“, že na mnoha místech je zodpovědnost vnímána buď málo nebo vůbec není vnímána. Kde takový stav nastal, tam se dá pozorovat velký sestup věci.

Jedna z hlavních příčin proč lidé považují „zodpovědnost“ za něco tak těžkého, spočívá ve vysloveném nedostatku tvorby pojmů pro souvislosti, v nichž musíme vidět zodpovědnost. Steiner sice uvádí ve svých oxfordských přednáškách k „Sociální otázce“, že nemáme, ale také dokonce nemůžeme mít, potřebné pojmy k sociálním otázkám. Tomu se tu nechce odporovat. Přesto však je třeba vyslovit, že se mezitím časy změnily, mnohé anthroposofické obsahy se nyní dají sdělit výstižně a můžeme je chápat. K tomu snad patří i některé pojmy z oblasti sociální, jako například zodpovědnost.

Je sice nesmyslné chtít členit Anthroposofickou společnost podle trojčlennosti, přesto podržují svou platnost *principy*, patřící ke třem odlišným rovinám *sociálního života*. Tak *patří dohromady požadavky a výkony, práva a povinnosti, svoboda a zodpovědnost*. Je – li tedy stále znovu zdůrazňováno, že Anthroposofická společnost je společnost svobody, potom to vlastně může pouze znamenat, že všichni zúčastnění, přirozeně zvláště ti, kdo sedí ve „vedoucích“ nebo „reprezentujících“ výborech, vyvíjí mimořádné úsilí za tím účelem, aby měli vždy zřetelné vědomí o tom, kdo, za co, a na jakou dobu převzal zodpovědnost. Z vlastní iniciativy, to by bylo nejlepší, neboť potom by se nedalo pochybovat o dobrovolnosti. Samozřejmě s širokým souhlasem a zřetelnou důvěrou všech, kterých se to týká. Pro jejich svobodu by byla opět velmi důležitá svoboda volby mezi různými možnostmi. Přitom, mimochodem poznamenáno, nestejná representace pohlaví je jeden ze znaků nesvobody.

Jenom jednotlivá „Já“, v protikladu ke skupinám, jsou schopná vynalézat, mít iniciativu a zodpovědnost. Musíme tedy nahlížet na zodpovědnost tak, že se vztahuje vždy na jednu určitou individualitu. K tomu je třeba připočítat, že to musí probíhat jen s ohledem na určitou úlohu nebo na určitou oblast úloh. Uveďme si příklad, co se dá rozumně chápat jako zodpovědnost: Velké lodi, které proplouvají kanálem mezi Severním a Baltickým oceánem, mají na můstku vedle kapitána lodivoda a kormidelníka. Kormidelník je zodpovědný za to, že loď nepřipluje příliš blízko ke břehu, neboť kvůli zákonům proudění v takovém případě už nemůže být kormidlována zpět do středu kanálu a katastrofa by byla nevyhnutelná. Ani lodivod, ani kapitán nemají potřebné zaškolení, aby to vykonávali. Také vyžaduje kormidlování plnou soustředěnost jednoho člověka, která potom už není k dispozici pro jiné oblasti zodpovědnosti. Lodivod je například zodpovědný za to, aby loď nenajela na nedávno ponořený vrak, nebo aby loď nevjela při severním větru rychlostí menší než 5 uzlů do Holtenauerské plavební komory, poněvadž by při menší rychlosti už nebyla říditelná. A kapitán? Tomu samozřejmě zůstává celková zodpovědnost. Musí znát svou loď, může a musí lodivodovi snad přikázat zastavit, když lodivod vyžaduje při vjezdu do plavební komory pro říditelnost rychlost 5 uzlů, poněvadž kapitán nemůže zaručit, že by speciálně jeho loď bylo potom ještě možné včas zastavit. Kapitán musí nakonec rozhodnout, zda je možné se odvážit do plavební komory, nebo je lepší napřed zastavit a počkat až se otočí vítr.

Vedle zodpovědnosti za dílčí oblasti je tedy také celková zodpovědnost a tím jsou věci často teprve obtížné. Za prvé se vyskytují lidé s odpovídající kompetencí většinou velmi vzácně. Za druhé často nechtějí mít takovou zodpovědnost na sobě ti, kteří jsou možná

vhodní. A za třetí je potom psychologická těžkost, že tu přece musí být nějaký „zvláštní“, který potom dokonce snad má být ten, který „vede“.

Další příklad. Často se dá nalézt orientace na sociálních praobrazech z vyprávění o králi Artušovi a jeho rytířích kruhového stolu. Stále znovu se můžeme podívat nad tím, jak málo bylo dovoleno Artušovi v jeho vedoucím královském postavení. V žádném případě nesměl nějakému rytíři kruhového stolu dát nějakou úlohu a poslat ho pryč. Úlohy nebo výzvy se musely ukázat a byly potom absolutně svobodně převzaty tím nebo oním rytířem. Vždy byly převzaty jen jedním, ostatní směli nanejvýše zůstat jen v záloze. Nejhorší bylo, když se žádná úloha neukázala. Například se muselo jednou čekat se začátkem slavnostní vánoční tabule až do Nového roku, až se konečně ukázal Zelený rytíř jako skutečně hrozná výzva. Ale lepší byla hrozná výzva než žádná. Kdyby byl nikdo výzvu nepřevzal, potom ovšem byl na radě Artuš, poněvadž on měl celkovou zodpovědnost. Všichni se ovšem samozřejmě starali o to, aby tento případ nikdy nenastal. Kdyby se jemu něco vážného stalo, kde by potom sehnali nového Artuše? Artuš tu pečoval o kontinuitu. Na každé svatodušní slavnosti musel být přítomen, nemohl se omluvit kvůli „nevhodnosti“ termínu nebo nějakou „důležitější úlohou“. To šlo až tak daleko, že všichni, kteří si důvěřovali, že vyřeší úlohu, se mohli vydat na cestu, aby vyřešili grálskou úlohu, ale on sám musel bezpochyby zůstat doma. Artuš ovšem směl rozhodnout, kdo by to měl být, když bylo více těch, kteří chtěli převzít „zodpovědnost za nějakou úlohu“. Tak to bylo v případě Parsifala, ačkoliv ještě nebyl pasován na rytíře, neměl zbroj atd. To je velmi zřetelné znamení kompetence vedoucího, když někdo ví, komu je která úloha přiměřená. V moderních sociálních souvislostech – ale právě také už za Artuše – to neosvobozuje dotyčného od toho, že musí být činný absolutně dobrovolně a ve vlastní zodpovědnosti.

Zodpovědnost si dnes nelze představit bez toho, že by byla převzata svobodně. Obráceně není svoboda možná bez toho, že by jednotlivec převzal a nesl zodpovědnost. Není možná ani pro toho, kdo převzal zodpovědnost, ani pro všechny ostatní, kterých se to týká. Nejsou – li „zodpovědnosti“ jasně stanovené, potom je otevřený přístup všem druhům sociálních mechanismů a „sovětismů“ (V1). Ty mohou být tak neúnosné, že člověku nezbyvá než vzít nohy na ramena. Ovšem mnozí tajní vůdci nebo tajné řídicí osobnosti mají takové poměry často velmi rádi, poněvadž je potom pro ně lehčí uvařit si tu neb onu soukromou polívčičku – další důvod pro to, že musí být zjednána jasnost v odpovědnostech.

Jistě není snadné najít člověka, který převezme celkovou odpovědnost za Anthroposofickou společnost. Jestli někdo převezme celkovou odpovědnost, musí to udělat sám, neboť kde je ten, který by ho mohl dosadit nebo povolát. A co je svobodně převzatá odpovědnost jiného než povolání sebe sama. Po převzetí celkové odpovědnosti potřebuje takový člověk samozřejmě kolegy, kteří nesou dílčí odpovědnost nebo nesou odpovědnost za jednotlivé oblasti a kolegiálně s ním spolupracují jako nositelé odpovědnosti a ne jako poradci. U Steinera to byli jeho kolegové v představenstvu po novém založení Společnosti. Ti převzali zodpovědnost za jednotlivé sekce a vykonávali ji. Počáteční otázka není tedy: „Kdo vede Společnost?“, ale „Kdo převezme celkovou odpovědnost za Společnost?“

Neustále se věří, že něco takového jako skupina tj. kolektiv, představenstvo, konference nebo pracovní kolegium mohou být nositeli zodpovědnosti: takové „vedení“ je neškodné, poněvadž přece žádný jednotlivec nemůže vykonávat moc. To je třeba vyložit jinak. Když se sestavuje popravčí četa, když je v nějakém zařízení vydán pokyn, že se lidé musí popravovat jen společně, potom je to proto, že později nikdo nemůže říci, že to byl ten nebo onen, aby nebylo možné nikoho učinit odpovědným. Kolektivy byly vynalezeny k tomu, aby bylo možné praktikovat nezodpovědnost. Nemoc, která je základem tohoto jevu, se dá také popsat následovně: Člověk sune před sebou odpovědnost a uchýlí se s ní do kolektivu, ať se už nazývá představenstvo, konference nebo podobně. Tím člověk unikne problému vedení a věří, že zároveň vyřešil problém rovnosti.

Tady se však nesmíme klamat: Nadřazený pojem pro konferenci, představenstvo, iniciativní kruh atd. je skutečně „kolektiv“ a ne jednoduše bez dalšího „číše“, jak bychom si rádi mysleli s ohledem na úctyhodné obrazy Rudolfa Steinera. Pro „číši“ musí totiž existovat nebo být stvořeny určité životní podmínky. K těmto životním podmínkám patří například, že jeden z těch, kteří tvoří miskou, je nositelem celkové odpovědnosti, neboť duchovní svět potřebuje jedno (nějaké) lidské Já, jehož prostřednictvím může potom možná pomáhat řídit něco takového jako je anthroposofické zařízení. Nositel celkové odpovědnosti zase potřebuje pro přitékání inspirací a intuicí z duchovního světa také skutečně „číši“, už kvůli jisté úplnosti utvářenou tak, že by pokud možno bylo zastoupeno všech 12 světových názorů. Podle pisatelovy zkušenosti nemá duchovní svět zájem o „misku“ stejně smýšlejících. Mimoto jsou pro „číši“ vyžadovány morální kvality. Je to například víze spárovaná s trpělivostí: kam to má dospět a na co se možná musí čekat. „Číše“ může být překrásným ideálem, ale nijak neodporuje vylíčenému principu odpovědnosti. Kolektivismus naproti tomu přibouchne dveře k duchovnímu světu. Samozřejmě potřebujeme grémia (komise, představenstva, výbory, diskusní panely), dokonce naléhavě. Jsou tu mimo jiné k tomu, aby vyjadřovala pochyby, rozpaky, starosti, kterých se také nemůžeme zbavit. Nadto musí produkovat podněty a vytvářet základ důvěry pro nositele zodpovědnosti. Ale když mají grémia nést zodpovědnost, je z toho katastrofa. Přinejmenším se tu nedá mluvit o svobodě.

Ostatně, kde a kdy převzal někdo v anthroposofických souvislostech zodpovědnost za něco, jako kdysi například Jörgen Smit za „třidu“, šly věci dopředu. Takové lidi můžeme kritizovat, ale dezolátní stav v oblastech jejich zodpovědnosti není. Tady často nejde o formální stránku. J. Smit nebyl formálně nositelem zodpovědnosti za „třidu“. A přesto za něj bylo všechno v kladném vývoji. Nesl odpovědnost a měl důvěru všech zúčastněných. Jeho ranní telefonická hodina k rozhovorům od 7 do 8 hodin, kdy ho mohl každý zastihnout a dojednat si termín – v přiměřené lhůtě a na přiměřeném místě – to pomáhalo zodpovědnost zřetelně vyjádřit a důvěru trvale podporovat.

Nadto měl zřejmě *dvě neodmyslitelné vlastnosti nutné k vedení: Kompetenci* (vzpomeňme na jeho spis „Meditace a poznání Krista“) *a iniciativu* (k čemu všemu dal podnět a co všechno nesl kupředu). Vyvinout kompetenci nejde obvykle ze dne na den. Může se tedy stát, že se nedá nalézt nikdo s určitou kompetencí, ať se namáháme, jak chceme. Ale kompetence se dá také často vyvinout konáním.

Rychleji se dá naučit jak uchopit iniciativu. Především však způsobuje bezprostředně úspěchy vědomé a energické úsilí o stav „mít potěšení z iniciativy“. A potom může člověk začít vést. Jmenovitě vzniká vedení v moderním smyslu prostřednictvím iniciativy. V oblasti, *kde jsou určujícími principy svoboda a zodpovědnost, je iniciativa dokonce jediným legálním prostředkem moci, který smí člověk použít.* Je to prostředek moci, který je omezen jen naší vlastní silou vydržet, ale jinak je neomezeně k použití („iniciativě se meze nekladou“). Je to totiž prostředek, který nezasahuje do svobody druhých, naopak může jen povzbuzovat iniciativu druhých. (V2) Zpočátku musíme snášet tvrzení mnohých lidí, že je jim iniciativa nepohodlná. Oni také tvrdí, že jsou iniciativou druhých omezováni ve vlastní iniciativě. Podíváme – li se na to zblízka, ukáže se, že je to nesmysl.

Zdá se, že uměleckým prostředkem pro vedení, pro umění vést, je známé „motto sociální etiky“: *Spásné je jen, když se v zrcadle lidské duše zobrazuje celé společenství; a ve společenství žije síla jednotlivé duše.*

To se ovšem musí praktikovat a ne jen o tom mluvit. Znamená to, že celé společenství, pokud možno mnozí, nebo nejlépe všichni jednotliví, musí nalézt v zrcadle vlastního vědomí místo, a to tak jasně (obrazně, názorně), že když je v době spánku v noci potkáme, je možné vnímání. Jde o to názorné (das Bildhafte - obrazné, jasné). Potom se ztratí nebo zobjektivizují prostřednictvím nočních setkání sympatie a antipatie, které tak lehko změňí vnímání druhých lidí ve dne. V dalším pokračování dostáváme stále více tušení a nakonec snad dokonce, jsou – li nám bohové milostivi, poznání osudových souvislostí navzájem. Tím se stávají také

záměry jednotlivých členů společenství stále zřetelnější. Ve dne má potom stále větší úspěch vědomá snaha podpořit a uskutečnit záměry a iniciativy jednotlivců.

Závěrem. Jde o to, jestli vidíme i dnes vynořovat se určité věci na obzoru a jestli jsme vyzbrojeni jako anthroposofové a anthroposofické instituce pro to nadcházející. V mnohém ohledu konají anthroposofové a anthroposofické instituce vynikající věci, ale v oblasti sociální jsou problémy. Je neochota ujmout se vedení a odpovědnosti a stále hrozí upadání do sektářství.

Vysvětlivky

V1 Sovětismus se dá popsat následovně. Nositelům úřadů (funkcí) se na schůzi tleská, ačkoli nic ve své funkci neudělali. Dívá – li se na to člověk zvenku, je bezradný. Z nitra je to všechno jasné. Vina se připisuje jen kolektivu nebo poměrům. Nositelé úřadů, funkcionáři, výbory, ti tu mohou stát jen jako nevinní. Jsou už proto jednoduše velkolepí a nedotknutelní, poněvadž se musí navzájem vyznamenat, jak by byli jinak voleni nebo jak by jinak došli ke svým úřadům a funkcím. Tady se nedá nic jiného dělat, než jim tleskat. Jednotlivec shromáždění si nemůže stěžovat. To k tomu také patří. Člověk nemůže prohlédnout, co tu probíhá. To je tabu. Kdo přesto něco řekne, je umlčen. K tomu je mnoho metod. U nás anthroposofů se jako účinný prostředek vypěstovalo psychologizování dotyčného. Dá se totiž snadno nalézt něco pochybného na duši reptala.

V2 Naproti tomu v oblasti, kde jsou určujícími principy práva a povinnosti, lze tyto také vyžadovat, mnohdy dokonce vynucovat. Tam musíme trvat na tom, aby dojednání byla dodržována. Jinak by došlo k libovůli namísto svobody. Tady není vyžadována *iniciativa* a propouštění druhých na svobodu, zde se žádá *identita*. Nakonec hospodářská oblast se ozdraví a udrží zdravá jen *zájmem* o druhé lidi.

Referuje *Stanislav Kubát*

Literatura

L1 Eigenhard Fuchs: Verantwortung und Führung in unseren Einrichtungen. (Zodpovědnost a vedení v našich zařízeních.) In Anthroposophie 3/2004 s 203 - 211

Smrt jako proces přechodu

Německá anthroposofická společnost vybrala jako jedno z témat studia pro léta 2002-2003 "živly". Šlo především o vztah lidské morálky a bytostí žvlů, o působení morálních činů na elementární svět. O smrti jako přechodu referovala Mechtild Oltmannová. Smrt je procesem, závěrem života, který se celý ke smrti vztahuje, smrtí se uzavírá biografie jedné inkarnace, v procesu smrti je fáze přípravy, loučení, způsob smrti je charakteristický pro určitou osobnost podobně, jako její biografie; fyziognomie smrti je výrazem biografie, přechodu z pozemského života do světa mrtvých. Mnozí umělci vnímali smrt jako proces transformace. Tak Wiliam Turner v obraze Potopení v moři (1842, v Londýně) zobrazuje boj mezi válečnými loďmi s černými plachtami a na horizontu světlou postavu, která vzniká u majáku, zrozena ze spojení vody, vzduchu a ohně. Podobně Arnold Böcklin v obraze "Ostrov mrtvých" zobrazuje smrt jako magickou proměnu v neurčitosti přechodného stavu. Obraz Kašpara Davida Friedricha "Procházka pod mořem mlhy" (1818, v Hamburku) ukazuje retrospektivu předchozího života, která postupně vystupuje ze vzduchu, oblaků a světla. Svět spolupůsobení vody, vzduchu, země a ohně provází proces oddělní duše a těla, provází vnímání mrtvého při pohřbu, bývá i reflektováno těmi, kdo jsou s mrtvým při pohřbu úzce spojeni. Zdá se, že dnes máme novou zodpovědnost vůči způsobu, jak lidská bytost opouští zemskou sféru. Existuje dnes nové

vědomí k ochraně životního prostředí. správné provázení mrtvého na jeho cestě k posmrtné existenci skrze elementární říši by se mělo stát součástí tohoto nového vědomí, jak patří k důstojnosti člověka.

referuje *J. Bouzek*

Hypertrofie ekonomické sféry aneb Mojžíšovo Zlaté tele

Privatizace byla především chválena a vyhlašována jako nutnost ozdravení ekonomiky těmi, kdo na tom kšeftu dobře vydělali. Německý Treuhand zprivatizoval lacino východoněmecký průmysl, pak noví majitelé zavřeli fabriky jako nepříjemnou konkurenci a obchodovali s nemovitostmi, na kterých předtím jako zachránci průmyslu tučně vydělali. Bombardování Jugoslávie zničilo velkou část průmyslu, který se druhé straně předtím nepodařilo zprivatizovat a byly ještě v jugoslávské formě vlastnictví zaměstnanců, a pečlivě ušetřilo všechny fabriky, které byly už ve vlastnictví zahraničních firem. Dnešní rozdělení majetku při privatizaci Kosova s bohatými ložisky uhlí, lignitu a nafty je dnes hlavním problémem těch, kdo tam vládnou, o ostatní se už dnešní mezinárodní správa stará podstatně méně.

V Iráku jsou dnes únosy výnosným obchodním artiklem zločineckého podsvětí. Po unesení se smlouvá, zaplatí-li více Al-Kajdá, Zarkáviho frakce či případně zahraniční vláda, a unesení se prodávají často napřed islámským teroristům, kteří platí rychleji. Současná privatizace státních iráckých firem je zřejmě nejdůležitějším úkolem těch, kdo potřebují tučný zisk za malé či jen symbolické peníze, jak tomu bylo a je ostatně ve všech východoevropských zemích, které jsou už skoro celé ve vlastnictví velkých mezinárodních společností či nad nimi jsoucích korporací finančních.

Čečenským teroristům (Čečenců není dnes už mezi nimi většina, více je "dobrovolníků" z arabských zemí) přispívají hlavně saudsko-arabští sponzoři a jejich kolegové z dalších zemí Arabského zálivu, vedle dalších muslimských "přátel". Ceny za zabité ruské vojáky se mění podle hodnoty: za generála se platí 15 tisíc dolarů nebo 4 krávy, případně 30 ovcí, major či plukovník přinesou jen okolo 7 tisíc dolarů, zabití obyčejného vojáka přinese jen okolo 1500 dolarů. Sebevražedné atentáty přinesou rodině teroristy či teroristky od 50 do 100 tisíc dolarů. Po takovém finančním úspěchu si Čečenci kupují např. nemovitosti v Tbilisi, podobně jako Izraelci u nás Vinohrady a Italoové jiné čtvrti ve středu města. Na druhé straně mají i ruští vojáci v Čečensku prémie za zastřelené teroristy, i když podstatně menší, a také slušný plat, rozhodnou-li se do Čečny jít sloužit. Služba v Čečensku je dobrovolná, ale s významnou finanční pobídkou, a tak je zájemců pořád ještě dost..

J. Bouzek

O penězích a duchu

K interviewu Jacoba Niedelmana s Johnem Bloomem

Když jsem byl v Americe, někteří z mých tamějších přátel se mnou hovořili o aktuální tehdy knize J. R. Blooma *Closing the American Mind* (Americké mysl se uzavírá). Byla o tom, jak americké ctnosti a hodnoty jsou na ústupu. Podobným americkým filosofem, kritizujícím současný vývoj, je John Needleman, autor nyní dobře známé knihy *The American Soul* (Americká duše). Jeho myšlenky mohou i českému čtenáři pro pochopení dnešní americké situace. Interview byl otištěn v *Rudolf Steiner Funds Quarterly*, který je oficiální publikací nadace, která vypomáhá waldorfským školám, biodynamickému zemědělství a jiným anthroposofickým iniciativám tak úspěšně, že se z malé zprvu instituce rozvinula v solidní už

v banku střední velikosti; i u nás by bylo jistě vhodné, podobnou banku založit a k obecnému prospěchu takové iniciativy využívat.

První otázka se týkala speciální úlohy Ameriky ve vztahu k penězům a ekonomii. Za osvícenství, v jehož duchu byla koncipována americká ústava, se věřilo, že peníze mohou být silou, která zkrátí bouřlivé a ničící vášně. Teoretici osvícenství, jako Frances Hutcheson, David Hume, Adam Smith a další rozlišovali vášně a zájmy. Vášně (passions) byly pro ně takové bouřlivé egoistické impulsy, které vyúsťovaly ve fyzickou a sociální destrukci. Zájmy (interests) byly jistě také egoistické, ale souvisely se stabilitou, vlastnictvím, a měšťáckými hodnotami. Zjednodušeně: zabíjet nebylo dobré pro business. I když myslitelé osvícenství byli jistě reality, pokud se týká výstřelků lidské přirozenosti, vytvořili teorii, že peníze se mohou stát silou zmírňující lidské vášně. Vydělávání peněz se nazývalo "chladnou vášní". Byl to idealistický názor na peníze, který vytvořil základnu pro raný rozvoj kapitalismu ve Spojených státech.

Další srovnatelná, ale historicky daleko úspěšnější idea se týkala sil, které ovlivňují kulturu (podobně jako síly operující v Newtonově vesmíru). To je princip rozdělení moci ve vládě Spojených států. Zápolení protivících si navzájem sil zabraňuje vlčímu napadání jedné části společnosti druhou. Rozdělení moci na legislativní, exekutivní a soudní bylo skvělou koncepcí. Je to pokrok proti systému monarchie, jedině síly, která může dělat vše efektivněji, ale také kohokoli zabít.

Jinou takovou idejí bylo soukromé vlastnictví nemovitostí. Jefferson a lidé z jeho okruhu chtěli mít soukromé vlastnictví půdy za základní prvek země spíše než peníze. Až Alexander Hamilton zmonetarizoval Ameriku; ucítil, že moc peněz jako nástroje je nejdůležitější.

Soukromé vlastnictví nemovitostí je zajímavým a komplikovaným konceptem. Vlastnictví se vytváří kombinací sil mysli a přírody. Máte v mysli něco, co učiní, že se něco stane, něco děláte a pak vzniká vlastnictví. Koncept individuálního vlastnictví souvisí s podporou individuálního vývoje a blahobytu. Vlastnictví nemovitostí může poskytnout základnu materiálních jistot, nezbytnou pro sledování více duchovních cílů. A ovšem bylo soukromé vlastnictví považováno za sílu vyrovnávající úsilí státu získat příliš mnoho autority a politické kontroly. Tyto ideje patřily k nejvýznamnějším prvkům, které vytvořily americké poslání a výzvy okolo peněz.

Pohledme nyní na negativní aspekty tohoto poslání, jehož výsledkem je patrně to, že peníze vytlačují základní lidské hodnoty. Když duchovní cíle a morální či estetické elementy života zmenšily své působení, pak je všechno viděno jen skrze peníze. Prostředek se stal cílem, peníze se rovnají bohatství. Ale peníze nejsou bohatstvím, jsou prostředkem k bohatství v lidském smyslu toho pojmu.

Peníze jsou prostředkem, nezbytným a užitečným prostředkem. Jsou brilantním článkem sociální technologie Umožňují podílet se a vyměňovat si i ve velmi velikých společenstvích a uznávat skutečnost vzájemné závislosti. Takto jsou peníze, a měly by být nástrojem společenství; naším cílem by mělo být rekonstruovat tuto jejich vznešenou úlohu. Když ovšem nejsou peníze bohatstvím, čím tedy jsou? Vším a ničím ve stejné době. Jsou sociálním slibem, reprezentací práce. Představují touhu lidských bytostí, která je tak silná. I když jsou peníze ničím, na druhé straně uskutečňují, aby se věci v lidském životě staly reálnými. Je nutno uznat, že peníze mají moc. Lidé mají tendenci je tak nevidět, neboť jinak by jim dávali příliš mnoho moci.

Je to proto, že se nedopracovali dost daleko na svém vnitřním vztahu k penězům? To je pro většinu z nás těžké. Neznám nikoho, kdo by byl ve vztahu k penězům zcela normální, ani nevím, co by mělo být ve vztahu k penězům normální. Pokud s někým nejednáte, nevíte jaký má k penězům vztah. Všichni máme ve vztahu k penězům kontradikce. V naší společnosti je vztah k penězům zlatým klíčem k sebepoznání. Když se chcete o sobě něco dozvědět, studujte, jak myslíte, cítíte a jednáte ve vztahu k penězům.

Ve své knize o americké duši vyprávím znovu příběh Ameriky ve světle spirituálních hodnot. A přemýšlím o novém mýtu založeném na skutečné historii, ale jejích hlubších vrstvách, než o nich myslíme dnes. Viděl jsem Ameriku jako ochránce, strážce spirituálního hledání. Její vládní struktura může být chápána jako velký ochránce svobody lidských bytostí, aby se spojili do společenství a hledali uvnitř této společnosti svědomí. To je naší nejvyšší svobodou.

Jinak je naše svoboda dětinská. Svoboda nakupovat – je to oním, oč naši zakladatelé bojovali a umírali? Jejich cílem bylo něco daleko více spirituálního. Hledání štěstí nebylo chápáno jako hledání potěšení, ale hledání ctnosti. Ctnost přináší štěstí. Amerika je místem, kde se lidé mohou spojit a hledat pravdu, to, co je opravdu lidské. Toto právo je dosud chráněno, i po 11. září 2001. Amerika je nejsilnější fyzická síla na světě, vojensky, kulturně i ekonomicky. Její síla je oprávněná a bude sloužit tak dlouho, pokud bude chránit podmínky, které podporují spirituální potřeby. Kdyby ztratila někdy své metafyzické poslání, nebude už zapotřebí, a svět ji patrně nebude chtít udržet.

Amerika je dosud strážcem spirituálního bádání. To neznámá, že by o tom věděli náš prezident, guvernéri či senátoři. Většina z nich se o to asi nestará. Nemusí, pokud chrání struktury, které chrání nás. Ve skutečnosti není mnoho míst, kde jste tak volní jako my zde, abychom promluvili, vytvářeli asociace, protestovali..

Americká různorodost je velkým problémem pro vládu, aby zajišťovala svobodu. Nemá etnickou identitu, má identitu ducha, myslí, je ideou. Je to země založená na velkých idejích, ne na etnicitě, ne na dědictví. Může se to ztratit, ale zůstává ještě struktura, která to chrání. Thomas Paine rozlišoval v Obecném vědomí (Common Sense) mezi vládou a společností. Vláda, říká, je silná a trestající, společnost je jemnější a zdvořilejší. Řekl bych, že společnost operuje více v oblasti estetiky a morálních hodnot. Vláda je legální, společnost je etická. Úkolem vlády je společnost ochraňovat. Srdcem společnosti je spirituální společenství. Srdcem společnosti je hledání vnitřního svědomí, vnitřní pravdy. Neznámá to, že by ty hodnoty hledal každý, znamená to, že lidský život je ve svém plném smyslu oprávněný pouze ve smyslu spirituálního hledání. Metafyzická otázka je: Proč je člověk na světě Co je to lidská bytost ? Proč tady jsme ? Jak řekl Rudolf Steiner a ostatní velcí učitelé, jsme tu, abychom rozvíjeli skrze vnitřní úsilí co bychom měli být, být správným obrazem Boha. Snad nejsme na této cestě angažováni všichni, ale pokud to činí někteří, pracují pro celé lidstvo.

Je ironií, že lidé hluboce angažováni v duchovní vědě nedovedou obvykle zacházet s penězi ? Je dosti nedorozumění v tom, co je spirituální hledání. Každý máme dvě části, jednu, která se v židovské tradici nazývá "zlý impuls", a druhá "dobrý impuls", ale oba jsou potřebí, podobně jako Platónovi dva koně, táhnoucí náš vůz, ze kterých jeden je dobrý a druhý zlý, ale oba nás táhnou. Zlý impuls není opravdu zlý v běžném smyslu; zlý je jen tehdy, když je zbaven vztahu k dobrému impulsu a usurpuje celý život. "Zlý" impuls se angažuje ve vnějším životě, tvoří, vlastní, má rodinu, píše knihy, uskutečňuje věci.. Dobrý impuls je obrácen ke vnitřní božské jednotě, chce se vytrhnout z vnějšího působení a spojit se s Bohem, Tato dvojice Kaina a Abela v nás je obsažena ve skoro všech spirituálních tradicích. Teprve když spojíme v sobě obé, staneme se v plném smyslu lidskou bytostí, obrazem Božím.

Každý z nás žije v těle, v hmotném světě, který máme obývat v počestném lidském způsobu, abychom si navzájem sloužili. Vztah k Bohu je patrný pouze ve vzájemné službě. Tak musíte uznat, že část vás patří světu. Ti, co mají problémy s penězi - spirituální lidé, ale také mnoho umělců - jsou lidé, kteří nevědí, co si počít se světskou částí.

Peníze jako takové nejsou duchovní. Ale otázka o místě peněz je hluboce spirituální, neboť se to týká části nás samých. Pokud nebudete pečovat o svou vnější část, vnitřní část zakrní, nebudete opravdovými lidmi.

Pokud zacházím s penězi správně, uvolní nám to schopnosti pracovat na sobě a na kultuře ? Nejen nám to uvolní schopnosti, otevře nám to i prostor k působení. Pokud slouží

prostor jen k tomu, získat více peněz, to je bláznivé. Pokud se užívá tento prostor k získání moci, pak je poškozena svoboda, kterou peníze přinesly.

Naproti tomu jsem slyšel: když jsem dal do pořádku svůj spirituální život, proč se peníze nestarají samy o sebe? Na to je odpověď, že pokud nevedete do pořádku svou světskou část, nedáte do pořádku ani svůj spirituální život. Mnoho je takových, kteří si myslí, že ta světská část je všechno. Je to obecná chyba, proto má Amerika právě nyní problémy.

Do jisté míry je světská část v opozici k části duchovní. Když uzavírám obchod tak, že vy na tom proděláte, a já vydělám, řeknu " Takové je to s penězi, pro to jsou, to je OK, nedělám proti vám nic zlého." Čistý duch nechce majetek, chce se spojit s Bohem láskou. Ale člověk není jen čistým duchem, má část, která chce sex, peníze, moc, uznání, zdraví. Plně rozvinutý muž či žena dokáže obojí harmonizovat.

Mluvil jste o touze, přání. Jak může ovlivnit touha vztah k penězům? Část touhy je normální. Máme tělo, tělo potřebuje jídlo, sex, vodu, komfort, teplo. Tělo má touhy, které jsou součástí našeho dědictví. Je to věc nejen přežití, ale součást lidské existence. Ale touha může být přeměněna do egoistické fantazie, až se stane obsesí, v níž se sociální či tělesné touhy stávají jediným pramenem významu. Pak se stává touha problémem a omylem, protože skrze těchto přání nelze dosáhnout to, co lze dosáhnout jen skrze vztah k druhému a k vyššímu, než jsem já.. Přání, touhy, jsou k tomu, aby sloužily životu lidské bytosti, ale nejsou tím nejvyšším v životě.

Můžeme se domnívat, že žijeme v penězích přání. K tomu nám dnes slouží peníze. Když k nám spirituální tradice hovoří o zlu přání, mluví o obsesi, posedlosti. Ale považovat všechna přání, všechnu touhu za zlé, to je proti životu obrácené svatouškovství.. Počestné uznání legitimacy přání je zajímavou částí duchovního života a také částí toho, co se týká peněz. Ovšem hra s penězi, kterou dnes hrají všichni, vstoupila dnes do všech částí našeho života.. Monetizace naší společnosti vytvořila vážný problém. Všechno má svou cenu, a citliví lidé cítí, že je v tom něco špatného.

Přání, touha, jsou nyní podněcovány, jejich podstata touží stále víc a víc. Nevychované tělo stále chce a chce. Touhy s nelegitimními přehnanými přáními způsobily pád člověka. V tibetské tradici je symbol hladového démona. Má velké břicho a malá ústa, břicho, hlava a ruce nejsou zcela spojeny. Čím více hltá, tím více chce. Cokoli sní, se spálí v jeho hrdle. Taková přehnaná touha po dalším a dalším spaluje i naši společnost. Chceme stále víc a víc, nové a ještě novější, a to nás ubíjí.

To je, proč potřebujeme do naší kultury zpět ideály. Kolik kdo potřebuje košil? Kolik domů? Potřebujete pěkný a uspokojivý život, ale kolik toho k němu potřebujete? Pro mnohé lidi je tu strašné nebezpečí. Naši mladí lidé jsou stále sváděni k tomu, aby chtěli víc a víc, v iluzi, že jim to přinese štěstí. Ale nepřinese.

Myslím si, že odpověď konsumerismu je že lidé touží ve skrytu po opravdových idejích. Materialismus americké duše je chorobou duše, která touží po ideálech a idejích. Vrátime-li do společnosti opravdové myšlenky, zbavíme materialismus síly. Zakladatelé Ameriky měli ideály ctnosti, duše, lidského ducha, myslí, štěstí. Musíme přinést tyto ideály zpět do kultury, jak o to usiloval Rudolf Steiner. Americké hodnoty jsou zdravé, pokud jsou dostatečně hluboko interpretovány a pochopeny. Ovšem hodnoty, kterým se učí naše děti ve školách, nejsou zaměřeny na duši, ale na něco jiného. Sociální spravedlnost je správná, ale pokud směřuje jinam než k duši, stává se jen rafinovanější verzí materialismu.

Peníze se staly něčím velmi abstraktním, ale současně je jasné, co si za dolar koupím. Je zde nějaký záhadný kontrakt, dohoda. Když o tom přemýšlíme, je to velmi reálné, ale když s tím jednám, je to velmi konkrétní. Chudák na ulici nemůže dostat jídlo za abstraktní dolary.

Souvisí způsob, jak utrácíme své peníze s našimi opravdovými hodnotami? Ve skutečnosti dnes ne. Lidé, kteří nejsou zvyklí si psát, za co utratili peníze, si na to za týden už nedokáží dobře vzpomenout. Za co utratíme peníze, souvisí s našim systémem hodnot. Je to rentgenový snímek naší rozpornosti. Stejně jako naše kultura, i my jsme plni rozporů. Peníze

jsou nástrojem organizace jedné půlky naší přirozenosti, peníze mohou koupit všechno s výjimkou významu. Náš vztah k penězům je plný pokrytectví. Většina z nás je buďto hodnotí vysoko nebo vůbec ne. Ale je opravdu důležité poskytnout penězům pozornost a zkoumat naše představy o penězích. Abychom ve světě něco učinili, na to potřebujeme peníze. Umět s penězi hospodařit, ale neuctívat je, je velkým úspěchem. Peníze, jako všechny lidské výtvořiny, mají být nástrojem lásky, nástrojem služby; tak si to aspoň já myslím, uzavírá Jacob Niedelman.

Referuje *Jan Bouzek*

Evropská unie, Turecko a Evropa, přistěhovalectví, nezaměstnanost

Evropská unie je již skutečností, jsme jejími členy a jde dnes o její podobu. Může být společenstvím s posláním zdravého středu, vyrovňavajícím, střediskem léčivé schopnosti a úlohy vyrovnání sil západu a východu, může být konglomerátem řídké polévky vyčichlých už tradic, může být nositelem inspirace nového, a to poslední by mělo být především úkolem anthroposofie, i naší země, předurčené svou polohou být středem, srdcem či solarem plexem Evropy.

Vedle českých zemí má tuto prostředkující úlohu i Rakousko, ovšem proti této michaelské úloze tam vystupují i draci. Před časem poukázal H. Stransky v Goetheanu na dvojitý obraz dnešního Rakouska, které ztratilo svou dřívější úlohu prostředkovatele mezi Západem a Východem po pádu Železné opony, a vedle poslání zprostředkovatelského se v něm objevuje druhá linie, vnějšně reprezentovaná především stranou J. Haidera.. Rakousko bylo zemí, ve které na hranici mezi Předlitavskem a Zalitavskem vyrůstal Rudolf Steiner, jehož mládí tato geografická poloha silně ovlivnila, snad i přispěla k ranému rozvinutí jeho jasnozření; sám ve svém životopise a v přednáškách (zejm. GA 283, z 20. 12. 1920) uvádí, že mu mládí v Burgenlandu a atmosféra ve Vídni poskytly muzikální základy pro kompozici jeho díla.

Na druhé straně tu právě v Rakousku, podobně jako v sousedním Bavorsku, opět vystupuje protivník Michaelův, drak. H. Stransky cituje z jednoho časopisu (Eckarbote) "Rakousko vstoupilo do Evropské unie, tím se vrátilo zpět ke své tisícileté historii, k době mezi lety 1156 a 1866, jako součást vyššího státního útvaru.. Po 129 letech třetí německý stát se navrátil tam, kde musel v roce 1866 z donucení přestat. Dostává se tedy Rakousko zpět do Sváté říše římské národa německého, je spojeno se svými 'bavvarskými pokrevními příbuznými' a dalšími národy Evropské unie." Před snahami o obnovení Sváté říše římské národa německého varoval výslovně Rudolf Steiner v třídních hodinách jako před největším nebezpečím právě pro anthroposofii.

Je tedy způsob formování Evropské unie zvláštní výzvou i pro nás anthroposofy: bude taková, jakou si ji dokážeme s pomocí Michaelovou a Kristovou společně vybudovat. Ústava Evropské unie, podepsaná 29. října v Římě, je diskutována v Goetheanu ze 7. listopadu (č. 45). A. Laudert cituje Kafku a Kunderu, přistupuje k ní jako k literárnímu dílu, které má Evropu charakterizovat, jiní váží důvody pro schválení (aspoň něco musí Evropa mít, i když to není ideální) a těch, kteří si myslí, že by to sestavili lépe. V každém případě už připravená a podepsaná verze existuje, a zvyšuje naši odpovědnost za dění v celé Evropě.

Otázka, patří-li Turecko do Evropy, byla probírána v Goetheanu 43 z 24.10. 04 několika autory. Samozřejmě, Turecko není arabský militantní stát - již od dob Atatürkových usilovalo o vybudování sekulárního státu - a také dosáhlo velkých úspěchů v tomto smyslu, i proti islámskému fundamentalismu, se kterým se až dosti úspěšně vypořádávalo. Nevezmeme-li Turecko do Evropské unie, může se připojit k militantním islámským zemím. V Německu

jsou už velké turecké čtvrti v Berlíně, Frankfurtu či jiných velkoměstech, a vcelku zde není tolik problémů, jako ve Francii nebo v Holandsku s militantními islamisty. Naproti tomu je Turecko nyní poseto novými mešitami financovanými Saudskou Arabií, a wahabistští misionáři se tu snaží rozšiřovat svůj vliv, podobně jako v Bulharsku, na Ukrajině či již v úspěšně islamizované většině Bosny. Američané by rádi viděli svého spojence Turecko v Evropské unii, mnozí v Evropě by je raději měli dál od sebe – militantní verze islámu se rozšiřuje, a historické zkušenosti Evropy s osmanskou říší až do první světové války byly vesměs pocíťovány negativně. Mnozí přemýšlejí: je možné udržet křesťanskou kulturu v Unii, jejímž členem bude lidnaté Turecko? Nic není snadné, a současná situace v nábožensky a i rasově nejvíce tolerantní evropské zemi, Holandsku, ukazuje, že nelze podléhat iluzím. Snad bude možno mezi těmi mladými, kteří v meditaci a v křesťanském mimokonfesionálním hnutí najít takové, kteří budou schopni dialogu s tou částí islámu, která snad časem bude také k tomu ochotna. I sám jsme se v islámských zemích setkal daleko častěji s tolerancí než s agresivním fundamentalismem.

Neměli bychom také zapomínat, že prakticky ve všech islámských zemích s výjimkou Saudské Arábie žijí dodnes významné křesťanské menšiny, a že tam přežily po tisíciletí. Strach v Evropě z militantní islamizace je pochopitelný, pochopitelná je také netrpělivost těch, kdo stále narážejí na překážky v integraci s bohatšími sousedy. Problém vyřešit otázku vstupu Turecka do Evropské unie je výzvou pro Evropu a pro její křesťanskou tradici, k dosažení takové spirituální stránky globalizace, která by oslovila různá vyznání. Cestou vpřed je bezpochyby zjasnění vědomí směrem k nadsmyslovému poznání, ale těch, kteří toho dosáhli, je zatím jen mizivě málo.

Otázka přistěhovalectví je diskutována v Goetheanu 42 ze 17. 10. Podaří se situaci zvládnout? Mnozí by chtěli především z hospodářských důvodů, a Evropa jistě nestačí na to, aby všechny přijala a integrovala. Zatím přibývají v naší zemi Vietnamci, Číňané, ale zejména Ukrajinci, po nich také Slováci, Bulhaři a Rusové. S přistěhovalci z východní Evropy jsou jen relativně malé obtíže, Arabové a Turci směřují spíše do Německa a Francie než k nám. Ale jinde stále přibývá nelegální i legální imigrace z Afriky a z muslimských zemí. Dnešní stav připomíná už poslední staletí Římské říše, která se stávala pro barbary především kariérou, až ji postupně zevnitř ovládli, a pak ji jejich ještě barbaršější sousedé zničili. Bude tomu opět tak, čeká nás nové stěhování národů a situace obdobná barbarizaci raného středověku? Ochranou proti masové imigraci by měl být celosvětový hospodářský systém, který by umožnil přijatelný život po celém světě. Ale ti nejmocnější z dnešního světa, mezinárodní obchodní a finanční giganti, zatím nejsou ochotni takovou sociální funkci převzít, a slabé mezinárodní organizace je k tomu nedokáží přimět.

Proti nezaměstnanosti a bídě by jistě pomohlo uskutečnění sociální trojčlennosti, mnohé dosáhl Nicanor Perlas na Filipínách, Ibrahim Abouleish aspoň v malém měřítku v Egyptě. Ti velcí finančníci a průmyslníci o tom přemýšlejí zatím jen ojedinele, i když např. i u nás známý George Soros se aspoň snaží, a bude nutné být v dialogu i s těmi mocnými, kteří se zpravidla vymlouvají na bič spekulativního kapitálu nad nimi. Novým fenoménem je mezinárodní ohlas, který měla stávka v Oppelových závodech v Rüsselheimu; proti globálně jednajícimu kapitálu lze postavit jen globálně jednající společenství zaměstnanců a spotřebitelů. Pokud oni budou schopni jednat ve spolupráci, bude možno prostřednictvím mezinárodních občanských sdružení dosáhnout protiváhy. Mezinárodní podpora stávky u Oppela, který patří koncernu General Motors, ukázala další z možností, jak by bylo možno přetvořit "elitární globalizaci" v alternativní formu globalizace, respektující i jiné aspekty sociální a duchovní, potřebné pro harmonický rozvoj lidstva.

J. Bouzek

O konferencích v Goetheanu

Michaelská konference, která se konala v říjnu 2004, byla provázena eurytmickými představeními: Eurytmistka Maren Scott spolu s houslistou Paulem Robertsonem provedli Partitu 2 v D mol, skupiny Goetheana a Else Klink ze Stuttgartu provedly "symfonii/eurytmii 2004", kde ukázaly, jak se ve skupině uplatňuje individuum v souladu s projektem celku. Werner Barford referoval o tom, jak lze přistoupit k objektivní entitě skrze umění. Je zapotřebí ji nechat do nás vstoupit, přizpůsobit se jí, a znovuvytvořit vztah mezi jí a osobností umělce. Bodo von Plato vyšel z příkladu, jak odlišná je percepce cestujícího ve vlaku, pokud sedí po jízdě či proti ní; v obou případech si musíme být vědomi jednostrannosti vnímání pohybu a prostoru. Nežijeme ve stabilním prostoru, ale v pohybujícím se, vyvíjejícím se v čase. Vztah minulosti a budoucnosti je komplikovaný; co vnímáme, je vzpomínkou; do budoucnosti vstupujeme pomocí minulé skutečnosti, minulost je východiskem budoucnosti; to uvádí duši do pohybu. Základními potřebnými vlastnosti duše je oddanost a věrnost, obojí je ale dnes málo pěstováno a považováno mnohými za překonané. Věrnost byla zprofanována nacismem, ale je ji nutno oživit v iniciativní angažovanosti, osobní odpovědnosti.

Michaela Glöcklerová analyzovala kriticky knihu Alasdaira MacIntyre "Po ctnosti: studie o morální teorii, 1997 a zabývala se trojím názvem u Steinera od téže instituce: Goetheanum, Michaelova škola, Škola pro duchovní vědu. Cestou vpřed je taková cesta, ve které je autorita mistra viděna jako autorita bratra v Kristu. Staré mnišské ctnosti se metamorfozují: Chudoba se změnila ve vědomí omezenosti našich znalostí, vědomím, že jsme za poznání zavázáni jiným, čistota ve vědomí, že poznání zrodí ducha společenství, poslušnost v morální svědomí. Navázala na Sigismunda von Gleicha v pojetí kořenů anthroposofie, mezi které patří: křesťanství, hierarchie jako síly karmy; impulsy Michaelovy (vyjadřuje se v činech života, aby vytvořil lidskou kulturu na Zemi), impulsy Sofiiny (ve smyslu 'vdechování' ducha celým lidstvem), grálské principy (ve smyslu vůle jednat). Michaela Glöcklerová uzavřela otázkou: Chceš kultivovat svou vlastní lidskost, stát se bratrem lidstva a pomoci rozvinout tento impuls pro celé lidstvo ?

13. – 17. září se konala v Goetheanu (v Truhlárně) synoda Obce křesťanů, na místě, kde Rudolf Steiner před 80 lety Obec křesťanů pomáhal založit; také se členové synody setkávali každé ráno a večer s představenstvem Goetheana. U příležitosti synody uspořádala Správa pozůstalosti Rudolfa Steinera výstavu s jeho tabulovými obrazy k cyklu o Apokalypse a dopisy zakladatelů Obce křesťanů Rudolfu Steinerovi.

13.- 17 října se konala v Goetheanu mezinárodní konference o léčebné pedagogice a sociální terapii. Ukázalo se, že lidská bytost není dovršená jako výtvar stvoření, vyvíjí se dále, tzv. poruchy není nutno vždy považovat za chorobu, ale za hledání rovnováhy v polaritách. Jednání ukázalo, že dnešní stav anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie je kompatibilní s tzv. oficiální vědou, že přináší jak teoretické podněty, tak prakticky aplikovatelné metody a že si ve většině zemí na tomto poli už vydobilo tato odvětví slušné postavení mezi jinými přístupy. K uskutečnění impulsu Rudolfa Steinera, prosloveného v jeho léčivě-pedagogickém kutu před 80 lety, že totiž v polaritě mezi bodem a kruhem, mezi individualitou a společenstvím, může být spirituálně rozšířený světový názor pramenem léčivého působení v sociální sféře, zbývá dnes ještě mnohé.

Úklid, čištění jako sociální umění byl název nedávné konference v Goetheanu. Je jistě dobře, že práce uklízeček je pozdvižena na téma konference – nejenom že je nezbytná, ale je i smysluplná, přináší také bezprostřední výsledek. Každý se cítí lépe v uklizeném než ve špinavém a uklizení má bezpochyby své poslání i ve vyšším smyslu. Konference navázala na předchozí kolokvia o činnosti matek a hospodyní, které pořádal Manfred Schmidt-Brabant, ale byla věnována tentokrát i profesionální činnosti uklízeček a uklízečů. Jedním z organizátorů byla Linda Thomas, ve Švýcarsku usazená Jihoafričanka, která vede ekologickou úklidovou

firmu a také kampaň za ekologické čištění; přednášela o tom již ve většině evropských zemí a v USA.

Jan Bouzek

Biodynamické zemědělství a anthroposofie ve světě

K biodynamickému zemědělství se přiklonilo mnoho rolníků v Indii, tak 1200 jich se zúčastnilo projektu "Maikaal", který ukázal možnost omezení pesticidů v pěstování bavlny; v parazity těžce postižené oblasti se vcelku snížila spotřeba pesticidů na polovinu. Značka Demeter je u bavlny méně obchodně úspěšná než v potravinách, ovšem podařilo se pro věc získat i tkalcovny, a odbyt bio-dynamického textilu se výrazně zvýšil i např. ve Švýcarsku. V Kerale se rozvinul projekt bio-dynamického čaje a koření, "Peermade Development Society" pomáhá drobným pěstitelům získat za své produkty spravedlivé ceny a také spolu s dalšími indickými organizacemi a podporou Evropské unie založila "Sahyandri Organic Tea Factory", továrnu na zpracování organického čaje. V Tamil Nadu se pěstují biodynamicky na 500 hektarech hrušky, mango a koření pro preparáty. Veřejně vystoupila anthroposofie i v Bangladeši, poté, co tam dosáhlo velkých úspěchů anthroposofií inspirovaná forma bankovníctví, s financováním drobných projektů v zemědělství i řemesle.

Pěstování bio-dynamických datlí v Tunisku pokračuje úspěšně přesto, že jeho zakladatelů tragicky zahynul při autonehodě.

V červnu 2004 se sešli k kyrgizskému hlavním městě Biškeku zástupci waldorfských iniciativ z Kazachstanu, Tadžikistanu a Kyrgizstanu, a vytvořili dohromady Středoasijské centrum pro waldorfské školství. Pozitivní ohlas mají dosavadní iniciativy zejména v Tadžikistanu, kde je vzala pod ochranu manželka tamního prezidenta, Mairam Akaewa.

Na Taiwanu se sešlo 70 zástupců anthroposofických iniciativ 29. srpna v Taipei; založili tu "Anthroposofický rozvojový výbor Taiwanu", který má pomáhat navzájem všem iniciativám – školství, zemědělství, medicíně, kosmetice atd. Setkání bylo plno lidského tepla a nadšení, referoval N. Dallow v Goetheanu č. 45 ze 7. listopadu, a je dobrým příslibem do budoucnosti.

V témže čísle je referováno o waldorfské škole v Bratislavě, která se konečně přestěhovala do samostatné budovy, kterou si pronajala. V Bangkoku se rozvíjí waldorfská pedagogika zprvu přes mateřinku a v těsné souvislosti s buddhistickými tradicemi země; dostala se i do programu thajských universit. .

jb

Recenze

Chléb sám tě neživí. Modlitby a průpovědi ke stolu.

S předmluvou Ivana O. Štampacha uspořádal Radomil Hradil. Fabula 2004, 108 stran malého formátu s četnými ilustracemi, v tvrdé vazbě

Nová knížka z nakladatelství Fabula obsahuje modlitby před jídlem od středověkých autorů i od Rudolfa Steinera a Johannese Heimlebena, sestavené do souboru Radomilem Hradilem. Obsahuje pěknou předmluvu Odilo Štampacha, který se na své pouti od katolicismu přes starokatolickou církev anthroposofii už hodně přiblížil. Knižka je pěkně vypravena, jejím nedostatkem je, že neobsahuje německé originály, ze kterých jsou texty předloženy. Snad už

to není technicky natolik složité, nedávno vydaná Hradilova knížka o duši rostlin je jimi opatřena podrobně.

Peter Selg, *Mysterium cordis, Von der Mysterienstätte des Menschenherzens*, Studien zur sakramentalen Physiologie des Herzorgans. Aristoteles, Thomas von Aquin, Rudolf Steiner.
Verlag am Goetheanum 2003, 246 stran

Knih je věnována kněžskému semináři Obce křesťanů, je sestavena z přednášek autorových, které pro kněžský dorost konal. Jde tedy o publikaci přednáškového kurzu, přinášejícího v souhrnu veškerá sdělení Rudolfa Steinera o srdečním orgánu na fyzické, éterické i astrální rovině, a také podávajícího jejich souhrnný pečlivý výklad. Kniha je zaměřeno směrem rehabilitace srdce jako orgánu poznání a myšlení, i jako sídla citů. To všechno lze jen uvítat, podobně jako hlubší pochopení úlohy srdce v komunikaci mezi lidmi. I s lidmi jiného původu se lze dobře dorozumět srdcem, koneckonců tak lze hovořit i se zvířátky okolo nás.

Také si pamatuji s rozhovorů např. s americkými Indiány: proč vy Evropané jste tak hloupí, že místo srdcem myslíte hlavou – proto se dopouštíte tolika nevhodného a škodlivého. Jistě měli v mnohém pravdu, a v mnohém je knížka Petra Selga užitečná – přístupem i informacemi. Úvahy vycházejí z míst v evangeliích, ve zřetelném dialogu s kandidáty na kněžství, a sleduje i jiné přístupy ve filozofii starověku a středověku. Ovšem ve výkladu Aristotelovy filosofie a filosofie Tomáše Akvinského je vidět, že tu není autor zcela doma, a co zřejmě stačilo na přednáškový kurz, není zřetelně pojednáno v kontextu učení obou myslitelů.

Velkou část knihy tvoří meditační průpovědi, které dal Rudolf Steiner nemocným specifickými chorobami v době svého působení na klinice spolu s Itou Wegmanovou; ty bude možno využít i v budoucnosti, zvláště v situaci, kdy anthroposofická medikamentosní léčba je v ohrožení. Přes jisté nedostatky v interpretaci starých filosofii jde bezpochyby o knížku podnětnou a zajímavou, i když přece jen nedosahuje ve všech částech úrovně a jasnosti podání Selgových knížek předchozích.

Peter Selg, *Die letzten drei Jahre. Ita Wegman in Ascona, 1940-1943*.

Natura Verlag im Verlag am Goetheanum 2004, 191 stran

V návaznosti na dříve vydaný životopis Ity Wegmanové je knížka o konci jejího života opět založena na pečlivém studiu korespondence, svědectví současníků a dalších pramenů, opět tu plasticky předstupuje tato významná samorostlá osobnost jako skvělá organizátorka, opora mnohých, vynikající lékařka. Ocitla se ve velmi temné situaci první části války, opustila Arlesheim a organizovala dětský rehabilitační domov v Asconě v kantonu Tessin. Ve svém Švýcarsku ještě nedohlédla do hloubky hrůz nacismu; je stále ještě ve válečném konfliktu na straně Německa, kterému přeje vítězství. V tom se ostatně neodlišuje od oficiálního vedení Anthroposofické společnosti, které – snad z opatrnosti, aby neztížili život německým anthroposofům, se o nacistickém Německu vyjadřovali vždy co nejjemněji, pokud vůbec. Ita Wegmanová ovšem podporuje podle svých možností ty, kteří se do Švýcarska snažili dostat, podporuje žádosti německých občanů ze svých spolupracovníků, aby získali švýcarské občanství, léčí, pečuje o své svěřence, přednáší o anthroposofii, pořádá slavnosti v situaci, která je stále zastíněna tragikou války. Trpí obtížením spojení s duchovním světem, nedostatečným úsilím svých spolupracovníků, kteří své úkoly plně nezvládají, tlakem dramatické situace. Tu vidí z neutrálního Švýcarska sice z jistého odstupu, ale po odeslání do transportu své židovské spolupracovnice Hanny Lissau už aspoň zčásti prohlédá hloubku tragické situace, o které napsala již dříve (v roce 1941), že snad jde o soud nad světem.

Náznak úsilí o smíření s paní Steinerovou v časopise Goetheanum uvítala dopisem jí adresovaným, ale další postup v té věci odmítla, byla už nemocná a zdálo se jí to zbytečné; nechtěla se ani navrátit do předsednictva Anthroposofické společnosti, a tak přijít o svou svobodu.

Jistota existence duchovního světa, kde působí Rudolf Steiner, jí byla posilou až do posledních dní, ve kterých se hrozila možného spojení bolševismu s oslabeným Německem; pak by pěstování duchovního nebylo už možné. Poslední dny života s horečnatým onemocněním prožila Ita Wegmanové opět v Arlesheimu, kde zemřela 4. března 1943.

J. Bouzek

Vzpomínka

V posledním roce nás opustili tři velmi zasloužilí členové naší společnosti: MUDr Miloš Brabínek, Zdena Bednaříková, předsedkyně olomoucké pobočky a Vera Krausová, která sice žila od roku 1969 ve Švýcarsku, ale se svou sestrou Theou byly oporou ve všech otázkách spolupráce s ústředím v Dornachu. O prvních dvou jsme již přinesli v toto časopise vzpomínky. Na Veru Krausovou (19. 3. 1930 – 21. 8. 2004) vzpomeneme v příštím čísle; nedávno odešla do duchovního světa i dlouholetá opora semilské pobočky Ludmila Skalická. Pevně doufáme, že všichni budou s námi, že se budeme navzájem podporovat v tom těžkém díle, které před námi stojí. *(red.)*

Obsah

Rudolf Steiner, Měsíční ctnosti: Pociťování pravdy, Síla spásy, přeložila A. Brendlová K závěru roku 2004, J. Bouzek	2
Zodpovědnost a vedení v anthroposofických zařízeních, referuje S. Kubát	4
Smrt jako proces, referuje J. Bouzek	11
Hypertrofie ekonomické sféry aneb Mojžíšovo Zlaté tele (jb)	12
O penězích a duchu, K interviewu Jacoba Nidelmana s Johnem Bloomem, referuje J. Bouzek	13
Evropská unie, Turecko a Evropa, přistěhovalectví, nezaměstnanost, jb	19
O konferencích v Goetheanu, jb	
Biodynamické zemědělství a anthroposofie ve světě, jb	24
Recenze (jb)	25
Chléb sám tě neživí. Modlitby a průpovědi ke stolu. Peter Selg, Mysterium cordis, Von der Mysterienstätte des Menschenherzens, Studien zur sakramentalen Physiologie des Herzorgans. Aristoteles, Thomas von Aquin, Rudolf Steiner. Peter Selg, Die letzten drei Jahre. Ita Wegman in Ascona, 1940-1943. Vzpomínka (red.)	28

Inhalt

Rudolf Steiner, Monatstugenden: Wahrheitsempfinden, Erlöserkraft, Übersetzung A. Brendlová Am Ende des Jahres 2004, J. Bouzek Verantwortung und Leitung in den anthroposophischen Einrichtungen, S. Kubát	
--	--

Tod als Prozess, ref. J. Bouzek

Hypertrophie der ökonomische Sphäre oder das Goldene Kalb und Moses, J. Bouzek

Vom Geld und Geist, aus dem Interview von Jacob Niedelman mit John Bloom, Referiert J. Bouzek

Europäische Union, Beitritt der Türkei, Einwanderungen und Arbeitslosigkeit, J. Bouzek

Von den Tagungen im Goetheanum (jb)

Bio-dynamische Landwirtschaft un Anthroposophie in der Welt (jb)

Buchbesprechungen:

Chléb sám tě neživí. Modlitby a průpovědi ke stolu (Brot selbst ernähert dich nicht, Gebeten und Sprüche vor dem Essen)

Peter Selg, Mysterium cordis, Von der Mysteriemstätte des Menschenherzens,

Studien zur sakramentalen Physiologie des Herzorgans. Aristoteles, Thomas von Aquin,

Rudolf Steiner (jb)

Peter Selg, Die letzten drei Jahre. Ita Wegman in Ascona, 1940-1943 'jb).

Erinnerungen (red.)